

Lausunto

Asia: VN/36398/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry tahtoo huomioida seuraavaa koskien luonnosta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (VN/36398/2023 ja STM117:00/2023):

1 Oikeudesta saada ja käsitellä tietoja

Kansaneläkelaitokselle ehdotetut laajennetut oikeudet saada ja käsitellä tietoja ovat perusteltuja tutkimuksen ja toiminnan kehittämisen näkökulmista. Suhtaudumme kuitenkin kriittisesti arkaluontoisen ja luottamuksellisen henkilötiedon laajaan keskittämiseen ja sen myötä syntyviin tietoturvallisuusriskeihin. Pääsyn keskitettyihin tietoihin tulee olla tiukasti rajattua, perusteltua ja suojattua.

2 Avustavien tehtävien siirtämisestä yksityiselle taholle

Esityksen mukaan yksityiselle siirrettävät tehtävät olisivat rutiiniluonteisia avustavia tukitehtäviä, joissa ei käytetä julkista valtaa. Pyydämme kuitenkin erityisesti huomioimaan henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen luottamuksellisuuden, sekä niille tarpeellisen suojan, joka on ratkaistu virkavastuun puitteissa.

Skannattavat ja asiakkaalle lähetettävät päätökset sisältävät viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisia salassa pidettäviä tietoja. Ne sisältävät myös Euroopan

parlamentin ja neuvoston (EU 2016/679) luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietoryhmiä ja valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisina pidettäviä tietoja.

Kelan käsittelemät tiedot ovat usein hyvin arkaluonteisia, jolloin asianosaisen tulee pystyä luottamaan käsittelyn luottamuksellisuuteen. Henkilökohtaisissa tiedoissa saattaa olla henkilön lähipiiriltä hyvältä syystä salattuja tietoja. Asiakirjojen massakäsittelyn yhteydessä ei ilmenisi, käsitteleekö niitä Kela vai ulkopuolinen taho, jolloin asianosainen ei voi olla varma hänen henkilökohtaisia tietojansa käsittelevästä tahosta. Ehdotettu muutos heikentää yksityishenkilöiden luottamusta käsittelyn luottamuksellisuuteen ja sen myötä kansalaisten yksityisyydensuojaa ja oikeusturvaa.

Esityksen mukaisesti rikosoikeudellinen virkavastuu ulotettaisiin myös avustavia tehtäviä hoitaviin henkilöihin. Avustavia tehtäviä hoitava henkilö toimisi 1 momentin mukaisia tehtäviä suorittaessaan rikosoikeudellisella virkavastuulla. Vahingonkorvauksesta säädettäisiin vahingonkorvauslaissa. Virkavastuun valvonnan osalta esitys on kuitenkin puutteellinen, mikä herättää huolta kansalaisten oikeusturvan toteutumisesta.

Virkavastuuseen sisältyy viranomaisten vastuu valvoa alaisuudessaan työskentelevien virkamiesten toiminnan asianmukaisuutta. Virkavastuu suojaa asiakasta ja varmistaa, että virkamies toimii lain mukaisesti ja vastuullisesti. Jos virhe tapahtuu, asiakas voi hakea muutosta, vaatia korvausta ja tehdä kantelun.

Ehdotetussa muodossa asiakas ei voisi epäasiallista kohtelua tai oikeuksiensa rikkomista epäillessään kannella yksityisestä tahosta eduskunnan oikeusasiamiehelle tai valtioneuvoston oikeuskanslerille. Kela ei myöskään voisi antaa yksityisen toimijan palkkaamalle henkilölle sanktioita, toisin kuin virkavelvollisuuskysymyksissä.

Asiakas voisi edelleen tehdä Kelan päätöksestä oikaisuvaatimuksen ja valittaa muutoksenhakuasteisin ja vakuutusoikeuteen. Toimijoiden juridisesti erilaiset vastuut vaikeuttavat kuitenkin toiminnan valvontaa, rapauttaen kansalaisten toimintaa sen luottamuksellisuuteen.

Täten emme voi kannattaa arkaluontoisten tietojen edes rutiininomaista käsittelyä Kelan ulkopuolisen tahon toimesta.

3 Sähköisestä asioinnista ja tiedoksiantamisesta

Sähköisen asioinnin ja tiedoksiantamisen kehittäminen ovat lähtökohtaisesti hyviä asioita. Tahdomme kuitenkin muistuttaa siitä, että vanhusasiavaltuutetun vuosikertomuksessa eduskunnalle (2024) kerrotaan Suomessa olevan 300 000 iäkästä, joilla ei ole riittäviä digitaitoja. Tämän ohella vähintään saman verran on ikääntyneitä, jotka eivät pysty asioimaan riittävällä tasolla digitaalisissa palveluissa. Kaksi kolmesta yli 65-vuotiaasta kertoo tarvitsevänsä muiden tukea, kun he asioivat sähköisesti. Vuonna 2022 internetiä ei ollut koskaan käyttänyt 65–74-vuotiaista joka kymmenes ja 75–89-vuotiaista joka kolmas. 85–100-vuotiaista noin 70 prosenttia ei ollut itsenäisesti käyttänyt internetiä.

Osa heistä pystyy toimimaan läheisten tuella, esimerkiksi valtakirjan avulla, mutta kaikilla ei ole mahdollisuutta luotettavaan lähitukeen. Siksi vaihtoehtoiset mahdollisuudet viestiä ja hoitaa asioitaan Kansaneläkelaitoksen kanssa analogisesti on taattava myös jatkossa.

Siirtymisen henkilökohtaisiin palveluihin, puhelinneuvontaan ja paperiseen viestintään tulee olla helppoa, erityisesti jos yksittäinen kirjautuminen sähköiseen viranomaispalveluun on tapahtunut esimerkiksi tukihenkilön avustamana tai käyttäjän toimintakykyyn tulee muutoksia.

Näiden toimintakyvyn muutosten ennakoimiseksi esitämme, että sähköisiin palveluihin tulee rakentaa toiminto, joka reagoi tilanteessa, jossa vastaanottaja ei ole kirjautunut palveluun esimerkiksi vuoden sisällä. Tällöin vastaanottajalta tulee tarkastaa, tahtooko hän yhä hoitaa asioitaan sähköisesti, vai pitääkö hänen kohdallaan siirtyä takaisin paperisen viranomaisviestinnän käyttöön, jotta oikeusturva toteutuu. Kaikilla käyttäjillä ei ole tukihenkilöitä, joiden avulla hakea muutosta tai joille myöntää valtakirjaa asioiden hoitoon.

Långvik Katja
Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry – Pensionärsförbundens
intresseorganisation PIO rf